

Asia: VN/11423/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaiksi

Taustatiedot

Vastaajatahon virallinen nimi

Invalidiliitto ry

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi

Ylva Krokfors

Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot

ylva.krokfors@invalidiliitto.fi

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko lain soveltaminen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa oleviin tahoihin riittävä (1 §, 4 § 1 kohta)?

Kyllä [Invalidiliitto näkee hyvänä, että soveltamisalan piiriin kuuluisivat lähtökohtaisesti kaikki sosiaali- ja terveystaloudelliset tuottajat ja palveluyksiköt, niin julkiset, yksityiset kuin kolmannen sektorin palveluntuottajat. Huomioiden myös tilanteet, joissa palveluntuottaja toimii julkista tehtävää hoitavana julkisen palvelunjärjestäjän tilaamana tai palvelu on hankittu maksusitoumuksella tai palvelusetelillä.]

2. Onko lain soveltaminen samanlaisena kaikkiin palveluntuottajiin niiden oikeudellisesta muodosta ja toiminnan tarkoituksesta huolimatta perusteltu ratkaisu (1 §, 4 § 2 kohta)?

Kyllä

3. Parantavatko palveluntuottajalle ja toiminnalle asetetut edellytykset asiakas- ja potilasturvallisuutta (2 luku, 16 §)?

Ei kaikilta osin [Invalidiliitto katsoo, että asiakirjaperusteinen palveluyksikön rekisteröiminen ja siihen perustuva toiminnan käynnistäminen on liian kevyt tapa varmistaa palvelun tuottajan

suoriutuminen tehtävästään, palveluiden laatu ja niiden toimivuus. Korostamme vahvan sisältöperusteisen osaamisen sekä toimitilat ja välineistön huomioivan arvioinnin merkitystä osana palveluyksikön rekisteröintiä. Riskiperusteinen arviointi edellyttää erityistä valmiutta, koska kyseessä ovat palvelut, jotka kohdistuvat eri-ikäisille, eri elämäntilanteissa oleville ihmisille ja palvelutarpeet määrittyvät yksilöllisesti toimintakyvyn sekä elämäntilanteen mukaan. Palvelut kohdistuvat pääosin ihmisille, joiden oma kyky toimia, ottaa kantaa tai ”vaatia” tietynlaista tukea itselleen on rajoittunut. Heidän kohdallaan myös toimintaympäristön esteettömyydellä ja saavutettavuudella on osallisuutta, itsenäisyyttä, yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta tukeva merkitys. Tätä korostaa myös YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 9 (Esteettömyys ja saavutettavuus). Valvontaviranomaisen ohjaava ennakkotarkistus poistaa palveluntuottajalta epäselvyyttä toiminnan sisällön, laitteiden ja välineiden sekä toimitilojen sopivuudesta palvelujen asiakkaille. Palveluntuottajan toimintaedellytykset on varmistettava niin ammattitaidon, substanssiosaamisen kuin toimintaympäristön osalta. Etukäteen tehtävä tarkistuskäynti on kohdistettava vähintään kaikkiin uusiin palveluyksiköihin. Palvelun tuottajalla on oltava kokemusta, erityisosaamista ja valmiutta laaja-alaisesti huomioida myös vaativimpia palveluja tarvitsevien yksilölliset palvelutarpeet. Lisäksi palveluntuottajilla on oltava valmius tarpeen vaatiessa muuttaa toimintakäytäntöjä asiakkaan vaihtuvien tilanteiden mukaisesti. Osana asiakas- ja potilasturvallisuutta sekä palvelujen laatua on tärkeää etukäteen varmistaa palvelujen jatkuvuus myös mahdollisissa kriisi- ja häiriötilanteissa laatimalla valmius- ja jatkuvuuden hallintasuunnitelma. Palveluntuottajilta edellytetään ennakoitua ja riskikartoitusta erilaisista mahdollisista uhkatekijöistä. Tässä korostuu yhteistyö mm. viranomaisten kanssa. Invalidiliitto katsoo, että häiriötilanteista tulee ilmoittaa palvelun tilaajaorganisaation tai palvelunjärjestäjän ohella myös palvelun käyttäjälle ja joissain tilanteissa hänen läheisilleen.]

4. Vähentääkö palveluntuottajan ja sen palveluyksiköiden erillinen rekisteröinti, palveluyksiköiden siirtokelpoisuus ja riskiperusteinen hyväksymismenettely palveluntuottajan ja viranomaisen hallinnollista työtä (16 §, 21 §)?

Ei kaikilta osin [Invalidiliitto pitää tärkeänä ennakkovalvontaa, jotta mahdolliset riskit palvelutoiminnassa pystytään etukäteen mahdollisimman kattavasti tunnistamaan ja poistamaan. Näemme, että ennakkolliset ja suunnitelmalliset valvontakäynnit ovat nykytasoltaan riittämättömät ehkäisemään palveluissa esiintyviä puutteita. Ennakkotarkastuksiin liittyen valvontaviranomainen voi tarvittaessa ennen rekisteriin merkitsemistä asettaa asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistamiseksi välttämättömiä ehtoja koskien palvelutuotantoon käytettäviä tiloja, välineitä, henkilöstöä, omavalvontaa, valvovalle viranomaiselle toimitettavia tietoja, rekisteröinnin määräaikaaisuutta taikka palvelun sisältöä ja menettelytapoja. Sairaalan ja vaativaa sosiaalihoitoa tuottavan palveluyksikön kohdalla ennakkotarkastus ei ole riittävä, jos se suoritetaan vain teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti. Palveluntuottajan toimitilojen, laitteiden, välineiden ja tietojärjestelmien on oltava toiminnalle riittävät ja asianmukaiset. Ennakkotarkastusten tarve tulee lisääntymään ja se tulee huomioida aluehallintovirastojen työntekijäresursseissa, jotta viiveitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käynnistämiseksi ei synny rekisteröintiä koskeviin päätöksiin liittyen.]

5. Vähentääkö yhteisen palveluyksikön käyttömahdollisuus palveluntuottajan ja viranomaisen hallinnollista työtä ja parantaako se mahdollisuuksia valvoa toimintaa kokonaisuutena (4 § 6 kohta, 22 §)?

Kyllä

6. Onko valtuutetun palveluntuottajan käsite ja tehtävät perusteltuja (4 § 6 kohta, 22 §)?

Ei kaikilta osin [Perusteluissa jää epäselväksi, onko valtuutetulla palveluntuottajalla ilmoitusvelvollisuuksia laajempia velvoitteita palveluntuottajiin ja palveluyksiköihin nähden. Invalidiliitto näkee merkityksellisenä, että eri palveluntuottajien yhteisissä palvelukokonaisuuksissa/yhteisessä palveluyksikössä nimetään erikseen valtuutettu palveluntuottaja ja tälle määritellään keskeiset tehtävät, joista tämä on vastuussa. Tehtävissä korostuu tietojen antaminen ja se, että muutostilanteissa ilmoitusvelvollisuus valvontaviranomaisille toteutuu ajantasaisena. Tämä vaatii selkeän vastuutuksen. Perusteluissa on eritelty valtuutetun palveluntuottajan ja muutoin palveluntuottajan tehtäväjako. Tarkempi ohjeistus voisi olla tarpeen esimerkiksi tilanteissa, joissa valtuutettu palveluntuottaja huomaa, että hänelle palveluntuottajan taholta toimitetut tiedot ovat virheellisiä tai palveluntuottajan vastuulla olevat vaatimukset esim. henkilöstön määrän tai kelpoisuuden osalta eivät täyty]

7. Onko valtuutetun palveluntuottajan käsitteelle muita vaihtoehtoja?

Ei

8. Onko palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan omavalvontaa koskevat säännökset riittävät (4 luku)?

Ei kaikilta osin [Invalidiliitto pitää hyvänä, että palvelunjärjestäjältä ja palveluntuottajalta edellytetään kattavia omavalvontasuunnitelmia. Toimiva omavalvonta ja siitä tehtävä omavalvontaohjelma on tärkeä asiakirja. Se toimii perustana tuotettavan palvelun riittävälle laadulle, asiakas- ja potilasturvallisuuden seuraamiselle ja palvelujen asianmukaiselle toteuttamiselle. Lain perusteluissa olevan kirjauksen mukaisesti on tärkeää, että palvelunjärjestäjän omavalvontaohjelman sisällöt ja riskienhallinnan keinot näkyisivät myös sen tekemissä sopimuksissa palveluntuottajien kanssa. Näin palvelunjärjestäjän ohjaus olisi yhtenevä palveluntuottajien omavalvonnan kanssa. Tämä ei kuitenkaan saa poistaa palvelunjärjestäjän seurantavelvoitetta. Tätä tukee ja ohjaa hyvin 23 §:n ja 24 §:n kirjatukset palvelunjärjestäjän omavalvonnasta ja tehtävästä varmistaa niin omien, kun hankkimiensa palveluiden toimivuus huomioiden asiakas- ja potilasturvallisuus, laatu sekä palveluiden saatavuus sekä jatkuvuus. Omavalvontasuunnitelmassa tulee hyödyntää arviointimittaristoja, joissa on turvallisuuden ja palvelutyytyväisyyden näkökulma. Asiakaspalautteilla tulee olla merkitystä omavalvontasuunnitelman sisältöön ja toiminnan kehittämiseen. Valvontaviranomaisten tulee kohdistaa seuranta myös omavalvontasuunnitelmien sisältöihin. Invalidiliitto pitää tärkeänä, että omavalvontasuunnitelma on julkisesti nähtävänä. Sosiaali- ja terveystieteissä on pääsääntöisesti kyse perustuslain 19 § mukaisesti asiakkaiden oikeudesta tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveystieteisiin. Tässä yhteydessä huomioitavaksi tulee YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 19 (Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä). Invalidiliitto katsoo, että epäkohtien ja puutteiden ennaltaehkäisy on tärkeää ja se korostaa sopimusten ja valvontamekanismien merkitystä sekä riskien ennakoivaa tunnistamista. Esityksessä tuodaan esiin, että havaittaessa epäkohtia ja puutteita palvelunjärjestäjän olisi ohjattava palveluntuottajaa ja tarvittaessa pyydettävä palveluntuottajalta ja tämän alihankkijalta selvitystä sekä vaadittava epäkohtien tai puutteiden korjaamista kohtuullisessa määräajassa. Kuitenkin tilanteissa, joissa kyseessä olisivat asiakas- tai potilasturvallisuutta olennaisesti vaarantavat epäkohdat tai puutteet, palvelunjärjestäjän olisi vaadittava niiden välitöntä korjaamista. Invalidiliitto katsoo, että kaikissa tilanteissa on perusteltua vaatimus välittömästä korjauksesta, huomioiden palvelujen merkityksellisyys asiakkaiden hyvinvoinnille. Jotta asiakasturvallisuus ei vaarantuisi, tulisi korvaavaa palvelua tarvittaessa voida hankkia toiselta palveluntuottajalta. Invalidiliitto pitää tärkeänä kaikille palveluntuottajille määrättävää velvoitetta selvittää iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden sosiaali- ja terveystieteisiin työhön otettavan tai virkaan nimitettävän henkilön rikostausta.]

9. Ovatko valvontaviranomaisen keinot riittävät asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta (5 luku)?

Ei kaikilta osin [Sosiaali- ja terveystieteiden valvonta käsittää asiakas- ja potilasturvallisuuden, palvelujen lainmukaisuuden, laadun sekä palvelujen käyttäjien perusoikeudet, yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan toteutumisen. Tämä edellyttää selkeitä valvonnan ja ohjauksen työvälineitä sekä riittävää valvontaa toteuttavaa henkilöstöresurssia. Invalidiliitto pitää asiakkaiden ja potilaiden näkökulmasta erittäin perusteltuna, että toimenpiteet pyritään painottamaan ennakoivaan toimintaan korjaavien sijaan. Keskeiset viranomaiset valvontatoiminnassa olisivat sosiaali- ja terveysministeriö, aluehallintovirastot sekä Valvira. Yleiset valvonnalle esitetyt lainohjaukselliset tavoitteet edistävät palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta ja asiakas- ja potilasturvallisuutta. Toimet asiakas- ja potilasturvallisuutta vaarantavien olosuhteiden ja käytäntöjen ennaltaehkäisemiseksi ovat kannatettavia. Keskeistä on puutteiden havaitseminen ja epäkohtien välitön korjaaminen, jotka edellyttävät toimivaa tiedonvaihtoa sekä riittävää henkilöstöresurssia. Tämän ohella tulee valvontatyössä seurata, siirtykö valvontaviranomaisen ohjeistus käytäntöön palveluyksiköissä. Säännösluonnoksessa esitettyä valvontatehtäviin kohdennettua työnjakoa voisi selkeyttää, erityisesti Valviran ja aluehallintoviranomaisten osalta. Säännös jättää avoimeksi, millaisissa tilanteissa aluehallintovirastot ja Valvira ovat yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriöön, jolle kuuluvat toiminnan yleinen ohjaus, suunnittelu, kehittäminen ja valvonta. Esitykseen siitä, että Valviralla olisi oikeus asettaa valvontaan liittyvät toimenpiteet kiireys- ja tärkeysjärjestykseen asiakas- ja potilasturvallisuuden tai muiden seikkojen sitä edellyttäessä on perusteltua. Erityisesti siitä näkökulmasta, että suoraan asiakas- ja potilasturvallisuuteen kohdentuviin asioihin pystyttäisiin puuttumaan nykyistä nopeammin, välittömästi. Invalidiliitto haluaa edelleen muistuttaa riittävän henkilöstöresurssin tarpeesta viranomaisvalvontaan, koska kyseessä on monilta osin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten peruspalveluista kuten hoidosta, hoivasta ja asumisesta. Tarkastusoikeus on keskeinen valvontaviranomaisen keino toteuttaa lailla säädettyä tehtäväänsä. On tärkeää, että tarkastusoikeus kohdentuu palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan ja toiminnassa käytettävien toimitilojen, tietojärjestelmien ja välineisiin, joihin katsottaisiin kuuluvan myös ajoneuvot, laitteet, tarvikkeet ja varusteet. Hyvänä näemme myös, että tarkastus voitaisiin tarvittaessa ulottaa asiakaskäytössä olevien toimitilojen lisäksi esimerkiksi sellaisiin hallinnollisiin tiloihin, joissa säilytettäisiin potilas- ja asiakastietoja, lääkkeitä, laitteita tai tarvikkeita. Perusteltua on myös, että valvontaviranomaisen päätöstä toiminnan keskeyttämisestä taikka palveluyksikön sen osan, laitteen tai välineen käytön kieltämisestä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei muutoksenhakuviranomaisen toisin määrää. Invalidiliitto pitää perusteltuna, että tarkastus voidaan toteuttaa ilman ennakoilmoitusta. Näemme tarkastustoimintaa vahvistavana mahdollisuuden käyttää tarkastuksissa tarvittaessa ulkopuolisia asiantuntijoita. Pidämme hyvänä kirjausta, että asiantuntijoiden käyttö ei kuitenkaan saa vaarantaa asiakkaan perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Invalidiliitto pitää tärkeänä, että palveluntuottaja poistetaan rekisteristä, mikäli se on asetettu liiketoimintakieltoon tai se olisi menettänyt ammatinharjoittamisoikeutensa, sitä olisi rajoitettu tai kielletty käyttämästä terveydenhuollon ammattihenkilön ammattinimikettä, joka estää ammatinharjoittamisoikeuden, eikä se liiketoimintakiellon kestäessä pysty täyttämään valvontaviranomaisen asettamaa vaatimusta. Myös lakirikkomusten koskien valvontalakia ja annettujen säännöksiä tai määräyksiä rikkomisen tulee johtaa rekisteristä poistamiseen. Rekisteristä poistaminen on myös perusteltua, jos palveluntuottaja ei ole ryhtynyt pakkokeinoista huolimatta aiemmin edellytettyihin toimenpiteisiin toiminnassaan havaittujen puutteiden korjaamiseksi. Valvontaviranomaisen on poistettava palveluyksikkö rekisteristä, jos palveluyksiköstä vastaavan palveluntuottajan rekisteröinti poistetaan. 42 § 2 mom. osalta tarvitaan vahvaa tiedottamista, jotta yhteisen palveluyksikön muilla

palveluntuottajilla olisi tieto tarpeesta ilmoittaa uusi valtuutettu palveluntuottaja. Tässä riskinä on, jollei uutta valtuutettua palveluntuottajaa huomata ilmoittaa valvontaviranomaisen määräämässä aikataulussa poistuu myös yhteisen palveluyksikön rekisteröinti ja tämä edelleen vaikuttaa eri palveluntuottajien mahdollisuuksiin jatkaa palvelutoimintaansa.]

10. Muut vapaamuotoiset huomiot sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaista?

Invalidiliitto kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaiksi. Arvioimme hallituksen esitysluonnosta palveluiden käyttäjän näkökulmasta, jossa korostuvat palvelujen turvallisuus, luotettavuus, laatu ja oikea-aikaisuus. Lakiuudistuksen tavoite edistää palvelunjärjestäjän, palveluntuottajan ja valvontaviranomaisen välistä yhteistyötä on tärkeä, jotta valvonnan merkitys palvelujen laadun ja kehitystyön turvaamiseksi voidaan varmistaa. Invalidiliitto kannattaa hallituksen esitysluonnoksessa laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta asetettuja tavoitteita laadukkaiden ja oikea-aikaisten palvelujen varmistamisesta. Pitkäaikaisten tai pysyväisluonteisten palveluiden osalta hyvän kohtelun ohella korostuu luottamus palvelun saatavuuteen, turvallisuuteen, yksilöllisistä tarpeista rakentuvaan kokonaisuuteen, asiakaslähtöisiin muutoksiin tarvittaessa, yksityisyyteen sekä osallisuuden tukemiseen ja vahvistamiseen. Palveluiden tulee tuottaa lisäarvoa asiakkaalle itsenäisen selviytymisen tukena. Tälle edellytyksenä ovat asianmukaiset ja riittävät tilat, joissa huomioidaan esteettömyyden ohella myös apuvälineiden käyttäjien tilatarpeet.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaa koskevan esityksen luonnoksen 2 §:ssä on esitetty, että lain soveltamisalan ulkopuolelle rajautuisi vammaispalvelulain 8 c §:n henkilökohtainen apu. Rajaus on poistettava sekä julkisen että yksityisen palveluntuottajan tuottamalta henkilökohtaisen avun palvelulta. Invalidiliitto ei pidä perusteltuna huomioon ottaen esitetyn lain tavoitteet, että se kohtelisi eri tavoin niitä julkisia tai yksityisiä palveluntuottajia, jotka tuottavat vammaispalvelulain mukaisia henkilökohtaisen avun palveluita suhteessa muihin tuotettaviin sosiaalihuollon- tai vammaispalvelun palveluihin.

Tilanne vaatii muutoksen ja henkilökohtaisen avun palveluntuottajat tulee saattaa lain soveltamisalan piiriin. Tätä edellyttää jo se, että nyt samaan aikaan vireillä olevassa vammaispalvelulakiuudistuksessa ollaan samanaikaisesti lieventämässä henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksiä. Tämän seurauksena palvelun käyttäjiksi ohjautuu nykyistä enemmän sellaisia asiakkaita, jotka eivät itse kykene valvomaan palvelua.

Eryityisesti on huomioitava henkilökohtaisen avun luonne, jota toteutetaan yksintyöskentelyllä. Nykyinen asiakkaille asetettu edellytys määritellä palvelun, eli avun sisältö ja toteuttamistapa madaltuu, mikä käytännössä näkyy siinä, että asiakkaalle aiemmin kuulunut kontrolli on epäselvä. Palvelutuotannossa ja työsuhteissa vastuu on kuitenkin aina määriteltävä palveluntuottajalle. Palveluntuottajille on mahdollistettava riittävät keinot varmistaa henkilökunnan sopivuus työhön. Samanaikaisesti asiakkaalla on oikeus saada yksilöllistä tarvetta vastaavaa turvallista palvelua. Nyt säädetävän valvontalain on koskettava myös näitä tilanteita.

Valvontaviranomaisilta tulleiden tietojen perusteella, henkilökohtaisen avun työntekijöiksi hakeutuu myös sellaisia sote-alan ammattilaisia, joita on poistettu JulkiTerhikistä ja Suosikista esimerkiksi tilanteissa, joissa työn kuvaan on ilmoitettu työtehtäviin liittyviä tehtäviä kuten lääkkeiden jakelu / anto ja ammattiluvan menettäminen on johtunut em. työtehtävissä tehdyistä rikkeistä. Tiedossamme on myös varallisuus- ja seksuaalirikoksia, jotka ovat kohdistuneet henkilökohtaista apua käyttäviin vaikeavammaisiin asiakkaisiin näiden avustajien toimesta.

Ongelmia lisää myös alalla vallitseva merkittävä työvoiman saatavuuspula, joka uhkaa palvelujärjestelmän toimivuutta. Samalla tulisi huomioida, että tilanteet, joissa on kyse yksittäisen vaikeavammaisen ihmisen henkilökohtaisen avun järjestämisestä työnantajamallilla ja jossa vaikeavammaisen on yksityinen henkilö, tulisi työnantajan oikeuteen tarkistaa työntekijän rikosrekisteriote ratkaista muussa yhteydessä, samalla tavoin kuin siitä on tällä hetkellä säädetty Laissa lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä.

Tiukentuvat edellytykset muualla sotesektorilla samoilla työmarkkinoilla samasta työvoimapotentialista kilpailtaessa voivat heijastua niin myös siihen, että henkilöt, jotka eivät ole valmiita esittämään rikosrekisteriotteita, ohjautuvat henkilökohtaisen avun työnhakijoiksi. Tästä on jo olemassa viitteitä. Ongelmat työnantajamallilla järjestettävässä henkilökohtaisessa avussa ovat samankaltaiset niin yksityisillä ja kuin julkisilla palveluntuottajilla. Samanaikaisesti tässä mallissa katkeamattoman henkilökohtaisen avun saaminen on vielä haavoittuvampaa, kun taustalla ei ole palvelutuotannolle ominaista puskuria. Toivomme asian vakavaa huomioimista, jotta rikosrekisteriote olisi mahdollista tarkistaa myös muissa tilanteissa kuin vain niissä, joissa kyse on oikeudesta tarkistaa lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä rikosrekisteriote.

Tukipalveluiden valvonta jää lakiehdotuksessa avoimeksi. Mikäli nykyiset säännökset ilmoituksenvaraisista palveluista ja niiden valvonnasta kumotaan, siirtäisi se palveluita ALV:n piiriin, esimerkiksi hyvinvointialueiden ostopalveluilla tai palveluseleillä tuottamat henkilökohtaisen avun palvelut. Tämä voi tarkoittaa, että tukipalvelujen kulut voisivat siirtyä sosiaalihuollon asiakkaiden asiakasmaksuihin. Henkilökohtaisen avun ostopalvelun osalta korotus kohdentuisi vammaispalveluiden kuluihin, joissa ei ole huomioitu kyseisestä verotuksellisesta syystä johtuvaa kustannustason nousua. Tätä tulkintaa arvonlisäverollisuudesta tulisi tarkentaa verottajan kanssa yhteistyössä. Kesäkuussa 2021 hyväksytyn sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä kunnilta poistui sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisvastuu ja arvonlisäverottomuuden perusteena olleet valvonnan mahdollistaneet tehtävät tulevat siirtymään hyvinvointialueille 1.1.2023. On huomioitavaa, että arvonlisäverolain 38 §:n mukaan arvonlisäverottomuuden edellytyksenä on, että ko. viranomaisen valvoo toimintaa. Tähän saakka valvonta on toteutettu verottajan ohjeistuksen mukaisesti siten, että palveluntuottaja on tehnyt rekisteröitymisilmoituksensa kuntaan. Tarkoitus ei ole, että tällä lakiesityksellä muutettaisiin tukipalveluiden tai em. henkilökohtaisen avun palvelumallin verokohtelua. EU-direktiiviin pohjautuva viranomaisen valvontavelvollisuus tulee järjestää asiakkaan saaman palvelun verottomuuden mahdollistamalla tavalla. Monet palvelunkäyttäjät ovat pienituloisia ja nämä tukipalvelut ovat heille välttämättömiä palveluja tukien heidän omatoimista arjessa selviytymistään.

Invalidiliitto edellyttää esteettömyyttä sosiaali- ja terveystalvelujen toimitiloissa, toimintaympäristöissä ja välineissä, jotta niissä tarjottavat palvelut olisivat kaikkien asiakasryhmien saavutettavissa. Pykälään 8 tulee lisätä, että palveluntuottajan toimitilojen, laitteiden, välineiden ja tietojärjestelmien on oltava toiminnalle riittävät ja asianmukaiset sekä esteettömät. Esteettömät toimitilat ja laitteet sekä välineet ovat perusta sille, että eri tavoin toimintarajoitteiset henkilöt voivat niitä tosiasiallisesti käyttää. Terveystalveluissa esteettömyysvaatimus koskee fyysisten tilojen ohella myös hoito- ja tutkimusvälineitä ja laitteita, toimintavälineitä. Laitehuoltosuunnitelma on kannatettava, jotta asiakas- ja potilasturvallisuutta voidaan lisätä sillä, että käytössä olevat laitteet toimivat asianmukaisesti tarkoituksessaan. Invalidiliitto näkee ilahduttavana palveluasumista koskevan esteettömyyskirjauksen. Se tarkoittaisi, että kaikkien palveluasumisen piiriin kuuluvien alueiden, kuten asukashuoneiden, yhteistilojen ja piha-alueiden tulisi olla esteettömiä ja turvallisia. Esteettömyys tukee turvallisuutta kaikissa palveluissa ja niitä tarjoavissa ympäristöissä ja lisää yhdenvertaisuutta.

Sosiaali- ja terveystalveluissa on kehitetty etäpalveluita, joissa vastuukysymykset korostuvat: mitkä kuuluvat palveluntuottajalle ja mitkä asiakkaalle sekä yksityisyyden suojaa koskevat erityiskysymykset. Lisäksi on huomioitava yksityisyyden suojaa koskevat erityiskysymykset. Etänä tuotettavien palveluiden valvonnan tulee viranomaisten taholta tarvittaessa olla mahdollista ja se tulee huomioida palveluntuottajan omavalvontasuunnitelmassa.

Ilmoitusvelvollisuus tilanteissa, joissa henkilökunta huomaa tai saa tietoonsa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan asiakkaan tai potilaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toteutuksessa, on tärkeä. Samoin pidämme tärkeänä palveluntuottajalle tulevaa velvoitetta ilmoittaa omassa tai alihankkijan toiminnassa ilmenneistä asiakas- ja potilasturvallisuutta olennaisesti vaarantavista epäkohdista ja vahingoista tai vaaratilanteista palvelunjärjestäjälle ja valvontaviranomaiselle. Nämä ilmoitusvelvoitteeseen perustuvat ilmoitukset tulee tutkia, ja ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin epäkohtien korjaamiseksi viipymättä. Lisäksi nämä tulee kirjata, jotta ilmoituksia ja niihin liittyneitä toimenpiteitä voidaan seurata myös pidemmältä ajanjaksolta. Pelkkä ilmoitusvelvollisuus huonosta tilanteesta ei ole riittävä toimenpide, vaan tulee edellyttää, että järjestämisvastuussa oleva taho korjaa esille tulleet epäkohdat mahdollisimman nopeasti, esimerkiksi ulkopuolisin palveluhankinnoin. Hallituksen esitys yhdenmukaistaa julkisen ja yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut ja lainkohdan toimeenpano ilmoitusvelvollisuudesta tulee toteuttaa yhtäaikaisesti niin julkisessa kuin yksityisessä palvelutoiminnassa riippumatta siirtymäajasta.

Invalidiliitto pitää perusteltuna, että valvontaviranomainen voi pyytää palveluntuottajana toimivalta elinkeinonharjoittajalta nähtäväksi rikosrekisterilain (700/1993) 6 §:n 2 momenttiin perustuen rikosrekisteriotetta tilanteissa, joissa ko. palveluntuottaja tuottaa iäkkäille ja/tai vammaisille ihmisille kohdennettua palvelua hoidon tai muun huolenpidon osalta taikka muuta palvelua henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa iäkkään tai vammaisen ihmisen kanssa. Hallituksen esitys yhdenmukaistaa julkiset ja yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Lain kohdan toimeenpano rikosrekisteriotteen tarkistamisesta tulee toteuttaa yhtäaikaisesti niin julkisessa kuin yksityisessä palvelutoiminnassa riippumatta siirtymäajasta.

Invalidiliitto kannattaa valvontaviranomaisen laajaa tiedonsaantioikeutta. Kiinnitämme huomiota valvontatoimeen, joka kohdentuu yksittäisen asiakkaan tilanteeseen ja jossa voidaan tarvita myös arkaluontoisia henkilötietoja. Tässä korostuu esityksen mukaisesti pyydettyjen tietojen välttämättömyys ja oikeasuhteisuus valvonta-asian edellyttämällä tavalla huomioiden yksityisyyden- ja henkilötietojensuoja. Tältä osin on huomioitava YK:n vammaisyleissopimus artikla 22 (Yksityisyyden kunnioittaminen). INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 22. maaliskuuta 2022

Janne Juvakka

Laura Andersson

toimitusjohtaja

yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja:

Ylva Krokfors, sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntija ylva.krokfors@invalidiliitto.fi ja

Riitta Saksanen, sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntija riitta.saksanen@invalidiliitto.fi

Krokfors Ylva
Invalidiliitto ry